
Innhold

Om forfatteren	4
Inledning	5
Debatten om svensk sikkerhets-politik under det kalla kriget	5
Kan man tala om ett dolt svenskt NATO-medlemskap?	7
Agent?	7
Vapenbroder?	8
Sverige som Norges like?	11
Skilnad mellom retorik og praktik i svensk sikkerhetspolitikk?	12
Konsekvenser av den svenske sikkerhetspolitikken	13
Avslutning	14
Noter	15
English summary	18

Om forfatteren

Magnus Petersson er ansatt ved Strategiska Institutionen, Försvarshögskolan i Stockholm. Han er doktorand ved Stockholms universitet, og arbeider der med en avhandling om svensk-norske sikkerhetspolitiske relasjoner i tiden 1949 til 1969. Petersson nyttiggjør i den forbindelse svenske og norske utenrikspolitiske og militære arkiv.

I 1999 redigerte Petersson artikkelsamlingen "1948-1949 - Nordiska ødesår?: Tre uppsatser om de skandinaviske forsvarsforbundsforhandlingerna 1948-1949", hvor han også selv bidro med artikkelen "Äventyrspolitik - Några reflexioner om den svenska synen på Norge 1949-1950". Samme år publiserte han også artikkelen "Sverige och Väst - Det säkerhetspolitiska samarbetet mellan Sverige, Norge och västmakterna 1949-1969" i artikkelsamlingen "Mellan byråkrati och krigskonst - Svenska strategier för det kalla kriget". Begge publikasjoner ble utgitt av Strategiska institutionen, Försvarshögskolan, Stockholm.

Inledning

Den svenska neutralitetspolitiken under det kalla kriget har – särskilt sedan 1990-talets början – utsatts för hård kritik i Sverige. Det har talats om ett svenskt dolt NATO-medlemskap, om att Norge skulle ha haft en central roll som "bro" mellan Sverige och NATO-sidan och t.o.m. om att det inte fanns någon skillnad mellan den svenska och den norska säkerhetspolitiken under det kalla kriget. I debatten har också förts fram att det funnits en tydlig kontrast mellan retorik och praktik i svensk säkerhetspolitik och att detta förhållande fick ödesdigra konsekvenser för den svenska neutralitetspolitiken. Den här artikeln syftar till att behandla dessa problem-komplex utifrån rådande forskningsläge och att ge några tentativa svar på dess grundläggande frågor.

Artikeln består av fyra delar. *I den första delen* beskrivs debatten om svensk säkerhetspolitik under det kalla kriget som förts sedan 1990-talets början och hur statsmakerna har reagerat på debatten i form av utredningsarbeten o.s.v. Debatten i media har möjligtvis skapat en uppfattning hos många svenskar om att det har varit en stor skillnad mellan vad man har sagt och vad man har gjort från ansvarigt håll, och det skulle ju minst sagt vara förödande ur trovärdighetssynpunkt om det visade sig att det som gjorts gällande är sant – att Sverige i själva verket har varit en hemlig NATO-medlem och att den offentligen deklarerade svenska neutralitetspolitiken bara har varit retorik.

I den andra delen av artikeln görs ett försök att värdera huruvida man kan tala om ett svenskt dolt NATO-medlemskap,² med särskild vikt på vilken roll Norge spelade i Sveriges förhållande till västmakterna och NATO. *I den tredje delen* görs ett försök att värdera huruvida det fanns en skillnad mellan retorik och praktik i svensk säkerhetspolitik och *i den fjärde delen* behandlas de eventuella konsekvenser som den svenska politiken kan ha medfört för Sverige.

Debatten om svensk säkerhetspolitik under det kalla kriget

I en dansk historisk tidskrift kunde man 1994 läsa en artikel som bar titeln "Brødrefolk, men ikke våbenbrødre".³ Titeln syftade på de misslyckade skandinaviska försvarsförbunds-förhandlingarna 1948-49 och under hela det kalla kriget kan man nog säga att människor har haft just den uppfattningen, d.v.s. man har föreställt sig att den säkerhetspolitiska spricka som då uppkom mellan de skandinaviska traditionellt neutrala småstaterna var ett verkligt trendbrott.

Men den föreställningen är inte längre den gängse. Under de tio år som gått efter det kalla krigets slut har synen på Sveriges säkerhetspolitiska förhållande både till de skandinaviska grannarna och till de västliga stormakterna reviderats på ett fundamentalt sätt. En utbredd uppfattning får idag sägas vara att Sverige inte alls var alliansfritt under det kalla kriget utan att Sverige var en hemlig medlem av NATO. Nya "avslöjanden" om "Sveriges hemliga Nato-samarbete" har flutit i en jämn ström under hela 1990-talet och så även i år.

Frågan har – liksom frågan om de svenska säkerhetsorganens förehavanden – uppenbarligen en betydande inrikespolitisk sprängkraft och det är säkerligen ingen slump att just dessa två frågor har blivit föremål för statliga utredningar. Frågorna anses också ha ett betydande samband med varandra och har inte sällan behandlats som en i press och debatt. En utbredd uppfattning vad gäller de svenska säkerhetsorganen får idag sägas vara, att svenska statsmakter inte registrerat kommunister för att man ansåg att de utgjorde ett hot mot samhället, utan snarare som ett led i en USA- och NATO-anpassning.⁴

Debatten om svensk säkerhetspolitik under kalla kriget sattes igång 1990 i och med den amerikanske forskaren Paul Coles artiklar i svenska tidningar och hans doktorsavhandling med den talande titeln *Neutralité du jour* – alltså ungefär "tillfällig neutralitet" – som publicerades

1990.⁵ Året därpå kom den svenske forskaren Wilhelm Agrells studie, också den med ett talande namn – *Den stora lögnen*⁶. Såväl Cole och Agrell som andra hävdade att Sverige egentligen varit allierat med USA och NATO i det fördolda, och att den svenska neutralitetspolitiken bara hade varit en falsk signal, utsänd av den svenska regeringen gentemot omvärlden och den egna befolkningen. Det fanns debattörer som gick så långt, att de på allvar hävdade att den svenska säkerhetspolitiken under det kalla kriget inte ens sköttes av den svenska regeringen, utan av ett hemligt ordensällskap bestående av militärer och näringslivstoppar – dessutom med den lagliga regeringens goda minne!⁷

I juli 1992 – efter två år av debatt – tillsatte så regeringen Bildt den kommission, som antog namnet *Neutralitetspolitikkommisionen*. Den skulle utreda svenska förberedelser för mottagande av militärt bistånd 1949-1969. Kommissionens betänkande var färdigt i februari 1994 (SOU 1994:11),⁸ och blev nog en besvikelse för många med sitt torra juridiska språk, och utan några utläggningar om dolda allianser eller ordensällskap. Kommissionen konstaterade att vissa åtgärder hade vidtagits för att underlätta mottagande av militärt bistånd från västmakterna och NATO i en kris- eller krigssituation, att dessa åtgärder inte innebar några säkerhetsgarantier eller alliansliknande förhållanden med någon annan stat och att det skulle ha varit oansvarigt av regeringen och militärledningen att inte vidta dessa åtgärder när nu förhållandena var som de var.

Regeringen kritiserades dock på ett par punkter för att ha avvikit från den deklarerade politiken. Det gällde ett utlämnande av en PM med vissa militära hemligheter av försvarsminister Allan Vougt till Storbritannien 1951 och ett uttalande av statsminister Tage Erlander i en debatt 1959, där han kategoriskt tog avstånd från förberedelser och överläggningar för militär samverkan med medlemmar av en stormaktsallians – underförstått Danmark och Norge.⁹

Efter kommissionens betänkande – som för övrigt är en mycket god utgångspunkt för studier om svensk säkerhetspolitik under denna

period – var det ganska tyst om saken ett tag, men så under hösten 1998 kom en ny våg av artiklar i pressen efter det att delar av kommissionens intervjumaterial avhemligats. Det framkom bl.a. att det fanns planer på att flytta regeringen och militärledningen till London i tillfälle av krig – enligt andravärldskrigsmodell – och det framkom nya uppgifter om den svenska regeringens förmenta dubbelspel och om att kommissionen hade mörklagt vissa viktiga fakta och inte dragit ”rätt” slutsatser av sitt material. Det talades åter om ”en dold allians” mellan Sverige och NATO, och krav restes – också från politiskt håll – på en ny neutralitetspolitikkommision.¹⁰

Någon ny neutralitetspolitikkommision blev det inte den gången, men däremot tillsatte svenska regeringen den 25 mars 1999 den s.k. ”sanningskommissionen” eller ”granskningskommissionen”, som ska utreda de svenska säkerhetsorganens förehavanden under det kalla kriget. Kommissionen ska enligt plan vara klar om ungefär ett år, och om den är inte så mycket mer att säga i dagsläget än att den på det hela taget har lyckats rekrytera kompetenta experter och skapat en del osämja i det svenska forskarsamhället.¹¹

Debatten om svensk neutralitetspolitik och kopplingen till NATO klingade dock inte av, utan fortsatte under 1999 då svenska journalister hade fått loss en del avhemligat NATO-material från arkiven i Bryssel. Man ”avslöjade” återigen hemligt ”NATO-samarbete”, bl.a. att NATO i sin övergripande militära planläggning såg Skandinavien som en operativstrategisk enhet. Krav restes på en ny neutralitetspolitikkommision, som man den här gången menade skulle behandla tiden 1969-1989. Men inget skedde förrän efter den senaste ”affären” under våren 2000, då TV-programmet *Striptease* gjorde gällande att ”NATO-ubåtar” befunnit sig i svenska vatten under 80-talet och samövat med svenska sjöstridskrafter. Då fick regeringen uppenbarligen nog, gav vika för pressen och gav den nuvarande svenske USA-ambassadören Rolf Ekéus – som ledde FN:s vapeninspektioner i Irak mellan 1991 och 1997 – uppdraget att utreda svensk säkerhetspolitik också under 1970- och 80-talen.¹²

Ekéus ska också vara klar med sin utredning nästa år och för att sammanfatta läget i Sverige idag, så befinner vi oss alltså i den situationen att regeringen – genom tillsättande av två utredningar – i alla fall tillfälligt har lyckats få slut på de här debatterna. Man kan ur vetenskaplig synvinkel säga många saker om den här processen.¹³ För den som sysslar med långsiktig forskning om svensk säkerhetspolitik under det kalla kriget har emellertid en konsekvens blivit att arkiven i ökad utsträckning öppnats. Det är numera inga större problem att få tillgång till även högt graderat källmaterial för perioden till och med 1969, vilket gör att man kan komma ganska långt.

Den här inledande genomgången av debatten om svensk säkerhetspolitik under kalla kriget har syftat till att skapa en uppfattning om hur utomordentligt kontroversiellt ämnet är i Sverige, med vilken intensitet man från media och samhällsopinion har drivit på i de här frågorna och hur statsmakterna har reagerat. Hela den här processen har förmodligen skapat en förinställning hos gemene man om att svenska politiker säger en sak och gör en annan, inte minst när det gäller svensk säkerhetspolitik. Men är det så och – framför allt – var det så under det kalla kriget?

Ett sätt att försöka besvara denna fråga är att utifrån rådande forskningsläge försöka värdera huruvida man kan tala om ett svenskt dolt NATO-medlemskap med Norge som "bro".

Kan man tala om ett dolt svenskt NATO-medlemskap?

I debatten som beskrivits ovan har Norge påståtts ha haft en viktig plats i frågan om Sveriges förhållande till väst under det kalla kriget, och då särskilt i tre avseenden. För det första har Norge betecknats som något av en "agent" mellan Sverige och NATO. Norrmännen har beskrivits som både de främsta uttolkarna av den svenska neutralitetspolitiken inom NATO och som de svenska representanternas främsta kontakt i olika frågor om NATO. För det andra har uppgifter om svensk-norskt militärt samarb-

ete, gemensam krigsplanläggning o.s.v., varit vanligt förekommande; alltså "Norge som vapenbroder". För det tredje har det dragits långtgående paralleller mellan den norska "restriktiva allianspolitiken", och den svenska "västvänliga neutralitetspolitiken"; alltså "Sverige som Norges like".

Agent?

Om vi börjar med "agentfunktionen" så kan redan inledningsvis sägas att det är en riktig beskrivning och det har ett antal olika förklaringar. Den viktigaste är sannolikt att länderna ansåg att de i stor utsträckning hade gemensamma säkerhetsintressen, utgående från en liknande hotbild, en liknande syn på hjälp utifrån o.s.v. Dessutom var det så att det allt sedan andra världskrigsåren hade funnits en nära personkänedom mellan det svenska och norska säkerhetspolitiska etablissemangen, både på politiskt och militärt håll, vilket underlättade ett informationsutbyte. De nära kontakterna mellan generalerna Nils Swedlund och Ole Berg under uppbyggandet av de norska polistrupperna i Sverige från 1943 kan här särskilt nämnas,¹⁴ liksom den djupa personliga vänskapen mellan cheferna för respektive militära underättelsetjänst, Vilhelm Evang och Thede Palm.

Palm och Evang träffades för första gången under andra världskriget i flyktinglägret Öreryd i Småland och i utfrågningen inför Neutralitetspolitikkommisionen talar Palm på ett ganska gripande sätt om sin vän Evang, om hur Evang efter sin pensionering och efter ett flertal canceroperationer kommit över till Sverige för att varna Palm för en ryss som sannolikt känt till Palms verksamhet.¹⁵

Redan innan de skandinaviska försvarsförbundsförhandlingarna hade påbörjats under 1948 fanns alltså goda förutsättningar för ett nära militärpolitiskt samarbete och man hade redan vidtagit vissa åtgärder på militärt håll.¹⁶ Den militära specialkommitténs arbete under försvarsförbundsförhandlingarna bidrog dock ytterligare till att utveckla de personliga kontakterna och till att precisera de gemens-

amma intressena. En ytterligare sak som talade för att Norge efter 1949 borde bli den naturliga kontaktpunkten i samtal mellan Sverige och västmakterna, var att det för Sverige inte vore lika komprometterande om det kom fram att man hade nära militära kontakter med Norge, som om man hade det direkt med NATO.

Hursomhelst: En konsekvens av de gemensamma intressena var att svenska försvarsstaben, utrikesdepartementet och regeringen fick strängt hemliga informationer från norskt håll om norska förhållanden och om NATO-förhållanden.¹⁷ Den svenske försvarsstabschefen Richard Åkerman hade 1954 ett samtal med svenske ambassadören i Oslo, Hans W:son Ahlmann. Ahlmann hade då sagt att "Norrmännen, som bo på samma halvö som vi, får för NATO säga allt till oss, t o m uppmanas att göra det. Danskarna, som höra ihop med kontinenten, få däremot inte säga något".¹⁸

Också i svenska försvarsattachéers rapportering från Oslo framgår att man behandlades oerhört väl och försågs med viktiga informationer i Norge.¹⁹ Man hade på svenskt håll t.o.m. föreställningen, om att man från norsk sida gick *utöver* det som man hade klartecken för från NATO. Ett handbrev från 1953, skrivet av Ahlmann, vittnar om detta:

Jag ber att få återkomma beträffande frågan om delgivning över huvud taget av vissa upplysningar som i förtroende delgivas oss av norska myndigheter. Vissa av dessa äro nämligen av den art att norrmännen skulle kunna få allvarliga anmärkningar från sina allierade om deras öppenhet bleve bekant.²⁰

En annan förmedlingskanal mellan Sverige och NATO var Paris. Ingemar Hägglöf, som var Sveriges ständige representant vid Europarådet och OEEC i Paris på 50-talet, försåg utrikesdepartementet, regeringen och försvarsstaben med initierade rapporter om händelserna inom NATO. Hägglöf hade utmärkta kontakter i NATO-högkvarteret i Paris och även i detta sammanhang tycks man från norskt håll ha

spelat en viktig roll som förmedlare av information – också kopior av viktiga dokument – mellan Sverige och NATO.²¹ Då chefen för försvarsstabens underrättelsesektion, Holger Henning, i ett brev tillfrågades om man på försvarsstaben var nöjd med Hägglöfs rapportering, svarade han: "Jag kan icke påminna mig att vi under årens lopp fått del av någon rapport från Hägglöf, som vi velat vara utan!"²²

Som exempel på kontinuitet över tid kan nämnas ett samtal som den dåvarande chefen för norska luftförsvarsstaben, sedermera flygvapenchefen, Wilhelm Mohr hade med sin svenske kollega Stig Norén 1963. Mohr gav Norén detaljerade informationer om NATO:s nyvaknade intresse för ett begränsat krig i norr. Norén frågade bl.a. var man på norskt håll bedömde gränsen gå, mellan en aktion som kunde begränsas, och en som borde leda till storkrig. Mohr svarade att en framstöt intill ungefär Lyngeställningen skulle NATO nog finna sig i. Definitivt över gränsen ansåg Mohr det var om man sökte tränga fram så långt som till Bodø. Det kunde inte betraktas som en begränsad aktion, utan borde utlösa en stor aktion från NATO. Det intressanta med detta var – enligt Norén – att de norska bedömningarna skilde sig från de svenska och att man således hade fått en mycket värdefull underrättelse. Norén hade slutligen frågat Mohr om detta var enbart nationella norska bedömningar. Mohr hade då svarat att det var Nordkommandots bedömmande, vilket sanktionerats av SACEUR.²³

Sammanfattningsvis kan man alltså konstatera att Norge fungerade som en viktig förbindelselänk mellan Sverige och NATO under 50- och 60-talen. En nog så viktig sak för Sverige i sammanhanget, var att Norge också rent fysiskt utgjorde en förbindelselänk mellan Sverige och NATO, till följd av att man hade ordnat samband mellan Sverige och Norge som kunde vidarekopplas in på NATO:s europanät. Och därmed har vi kommit in på det mera specifikt militära området.²⁴

Vapenbroder?

En av Wilhelm Agrells bärande tankar i boken *Den stora lögnen* var att de väsentliga

komponenterna i det skandinaviska försvarsförbundsprojektet fullföljdes med både militärernas och politikernas tysta samförstånd.²⁵ Neutralitetspolitikkommissionen hade ungefär samma upplägg som Agrell då den undersökte det skandinaviska militära samarbetet, nämligen att utgå från de punkter som den militära specialkommittén definierade under försvarsförbundsförhandlingarna,²⁶ och den PM för ett fortsatt skandinaviskt militärt samarbete som den dåvarande chefen för försvarsstaben, Nils Swedlund, satte ihop kort efter förhandlingarnas sammanbrott. Swedlund menade att det vore önskvärt, även om förhandlingarna misslyckats, att viss gemensam planläggning ändå kom till stånd, en planläggning som kunde utföras av ett antal arbetsgrupper sammansatta av stabs-officerare utan att offentliggörande behövde ske. Swedlunds förslag innehöll följande förslag till planer:

1. *Plan för ordnande av tråd- och radioförbindelser mellan myndigheter i de tre länderna, för signaleringsförfarande och för användning av gemensamma koder och chiffer.*
2. *Plan för samordnande av luftbevakningen.*
3. *Plan för samordnande av jaktstridsledningen.*
4. *Plan för samordnande av flygräddningstjänsten.*
5. *Plan för samordnande av militär väderlekstjänst.*
6. *Plan för lantmilitär samverkan i området vid treriksröset.*
7. *Plan för lantmilitär samverkan utmed malmbanan.*
8. *Plan för lantmilitär samverkan i området Tärna - Mo i Rana.*
9. *Plan för lantmilitär samverkan i Tröndelag.*
10. *Plan för sjömiliter samverkan med Danmark i södra Östersjön, Öresund och Kattegatt-Skagerack (speciellt beträffande mineringsverksamhet).*

11. *Plan för sjömiliter samverkan med Norge i Skagerack (speciellt beträffande sjöfartsskyddet).*

12. *Plan för samordning av terminologi, rapporterings- och igenkänningsystem i allmänhet.*

Swedlund menade också att det samarbete som redan skedde beträffande underrättelsetjänsten borde fortgå och även omfatta planläggning av verksamheten i krig, bl.a. beträffande samordning av flyg- och sjösparing.²⁷

Enligt Neutralitetspolitikkommissionen gav den svenska regeringen i september 1949 klartecken till punkterna 1-5 i Swedlunds PM, men bestämde att punkterna 6-12 skulle anstå (förutom att regeringen sagt ja till konvojttjänst, alltså närmast parentesens under punkten 11).²⁸

Vad som sedan hände är, som Neutralitetspolitikkommissionen skriver, inte alldeles enkelt att följa. Kommissionen konstaterar sammanfattande att "Samarbetet med norrmännen rörde signaltjänst, luftbevakning, jaktstridsledning, flygräddningstjänst (flygfältsutbyggnad i södra Norge), väderlekstjänst, sjöfartsskydd och lägesangivelser". Kommissionen menade också att det norska intresset var föga aktivt, att det som åstadkoms inte var särskilt långtgående, samt att den svenska militärledningen efter hand tycks ha nedprioriterat det skandinaviska samarbetet, p.g.a. dels tillkomsten av NATO:s Nordkommando, dels att direktkontakter utvecklades med NATO och dess dominerande militärmakt USA.²⁹

Man kan, mot bakgrund av den litteratur som kommit ut på senare år, modifiera den här bilden något.³⁰ För det första har norska historiker, i senare studier om norsk utrikes- och säkerhetspolitik samt underrättelse- och säkerhetstjänst, menat att den norska regeringen och militärledningen var villig att acceptera nära nog vilket som helst samarbete med Sverige,³¹ och man bör nog utgå från att båda länderna ville göra så mycket som möjligt, men att politiska skäl i respektive land satte vissa naturliga gränser. Norge var bundet av en viss NATO-solidaritet – man kunde ju inte

gärna prioritera samarbetet med Sverige högre än samarbetet med sina allierade. Sverige var å sin sida bundet av alliansfrihetens och neutralitetspolitikens ramar.

Den svenska neutralitetspolitiken var visserligen inte juridiskt bunden, som t.ex. Österrikes och Schweiz', och det gav ett större manövertrymme. Men det gällde samtidigt att inte binda sig för hårt vid Norge, och därmed västsidan, om den svenska handlingsfriheten och trovärdigheten skulle kunna bibehållas.³² En träffande illustration av den vikt en gemensam svensk-norsk militär planering ändå representerade utifrån militär synvinkel får man genom en rese-rapport från juli 1949, då den svenske generalstabskaptenen Fredrik Löwenhielm hade sänts till Norge utklädd i norsk uniform för att delta i ett möte mellan norsk militär och en handfull tyska före detta toppmilitärer. Händelsen nämns i Arnfinn Molands och Olav Ristes bok *Strengt Hemmelig*,³³ och man behöver ju inte ha så stor fantasi för att förstå hur både norsk och svensk opinion hade reagerat om detta hade uppdragats sommaren 1949, fyra år efter den tyska ockupationen och några månader efter de skandinaviska försvarsförbundsförhandlingarnas sammanbrott.

Hursomhelst: Tyskarna hade hyrts in för att dela med sig av sina erfarenheter från andra världskriget vad det gällde Norges försvar och alla deltagare var överens om att Skandinavians försvar måste samordnas för att bli effektivt. Skandinavians försvar var helt enkelt ett gemensamt norsk-svenskt problem, och nu citeras en av de tyska deltagarna enligt Löwenhelms uppteckning:

Så snart ryssarna bryta in på endera landets område måste båda ländernas försvarstaber samarbeta på alla områden; det blir ej längre tal om någon riksgrens. Det erfordras en gemensam överbefälhavare, som efter tidigare hemliga överläggningar, skall låta uppgjorda planer träda i kraft. Ju mer förberedelser som gjorts i fred dess bättre...³⁴

Och det var alltså just det som gjordes, med reservation för de politiska restriktioner som pålagts.

För det andra finns det nog mera av kontinuitet i samarbetet än vad man får intryck av i Neutralitetspolitikkommisionens betänkande. Kommissionen menar att det är svårt att belägga någon större aktivitet i kontakterna från och med ungefär mitten av 50-talet.³⁵ Det var på svensk sida chefen för försvarsstaben som hade regeringens tillåtelse att planlägga viss verksamhet med danska och norska försvarsstabscheferna. Det finns belägg för att denna praxis fullföljdes genom någorlunda regelbundna möten mellan de skandinaviska försvarsstabscheferna fram till 1967 och det finns förstas ingen anledning att utgå från att den upphörde då.³⁶

Ett tydligt exempel finns från december 1963 då man från försvarsstabens sida sammanfattade det svenska samarbetet med västmakterna i en föredragning för regeringen.³⁷ Bakgrunden var att regeringen var rädd för att den svenske spionöversten Stig Wennerström hade avslöjat de svenska militära förehavandena med västsidan och man ville ha besked om vilka åtgärder som verklig vidtagits. I utkastet till föredragningen anslöt man nära till de resonemang som Fredrik Löwenhielm rapporterat om fjorton år tidigare, nämligen att:

Inga krigshandlingar kan beröra Sverige, Norge eller Danmark utan överhängande risker för att våra stridskrafter kan komma i direkt kontakt med varandras verksamhet. Det har ju därför sedan länge funnits en överenskommelse mellan dessa tre ländernas försvarsstabschefer om att man måste ha sådana åtgärder vidtagna, att vi inte så att säga lägger krokben för varandra... Dessa gemensamma planer innehåller främst uppgifter om samband... Med Norge ha vi dessutom en plan för väderrapportering... En plan klarar ut sammankopplingen av våra resp[ektive] luftbevakningsnät, vilket är nödvändigt för att vi inte ska skjuta ner varandra... Den sista planen innehåller sådana uppgifter som förhindrar att vi sänker varandras ubåtar, går in i varandras minfält och som möjliggör att vi kan få konvojer igenom Skagerack och Kattegatt.³⁸

Om man ska säga något sammanfattande om det svenska militära samarbetet med Norge, kan man alltså säga att det var politiskt sanktionerat, hade en stor bredd och ett stort djup, men att det för båda länder fanns politiska restriktioner som hämmade en militär integration. För Norges del allianssolidariteten, för Sveriges del neutralitetspolitikens ramar. Det handlade om ett pragmatiskt militärt samarbete som i fredstid gav Sverige, Norge och västmakterna en ömsesidig nytta, i kris- och krigstid en flexibilitet och en möjlighet att utan bindningar i vissa situationer samverka militärt.

När det gällde det svenska militära samarbetet med Norge och västmakterna verkar det ha varit en svensk doktrin att den svenska handlingsfriheten inte fick bindas, och även om samarbetet med Norge verkar ha varit mera omfattande än det med västmakterna i allmänhet verkar inte denna doktrin ha övergivits. Därmed är vi inne på den sista punkten, som kanske kan betecknas som kärnfrågan, nämligen Sverige som Norges like.

Sverige som Norges like?

Som tidigare nämnts har den norska restriktiva allianspolitiken – med sin base- och atompolitik och sina militära restriktioner i nordöst – likställs med den svenska västorienterade neutralitetspolitiken – med de förberedelser som gjordes för att underlätta militär samverkan i krig.³⁹ Även om denna jämförelse har tydliga poänger, så finns det all anledning att understryka också de viktiga skillnader som rådde mellan länderna under det kalla kriget.

Det finns belägg för att det svenska försvaret i viss utsträckning var förberett och anpassat för att kunna ta emot hjälp från – och även samverka med – västsidan om den svenska målsättningen att hålla sig utanför ett nytt storkrig skulle ha misslyckats, eller om det annars skulle ha varit motiverat i, som Neutralitetspolitikkommisionen uttrycker det: "ett hotande, inte närmare definierat läge".⁴⁰ Det verkar alltså vara kännetecknande för de svenska förberedelserna att de inte innehöll någon

form av alliansautomatik, d.v.s. svensk NATO-samverkan skulle inte ha utlöst automatiskt; inte ens om man angripits av Sovjet.

Det finns heller ingenting som tyder på att man varken från Norges eller från NATO:s sida räknade med ett automatiskt svenskt deltagande i ett eventuellt nytt storkrig, utan man verkar hela tiden ha planerat för två olika fall, d.v.s. både "Sverige neutralt" och "Sverige med på västsidan".⁴¹

Man får alltså räkna med att de svenska krigsförberedelserna höll sig inom alliansfrihetens ramar och att Sveriges eventuella samverkan med västsidan skulle komma att bero på de rådande omständigheterna. Tills någon kommer med en övertygande dokumentation av eller argumentation för att ömsesidiga säkerhetsgarantier fanns, måste detta anses hålla streck. Och just där ligger en fundamental skillnad i förhållande till Norge, eftersom Norge ju var medlem av NATO och således omfattas av sådana ömsesidiga säkerhetsgarantier.

Ett andra sätt att uttrycka den viktiga skillnaden mellan den svenska och den norska säkerhetspolitiken är att – som Olav Riste har gjort – jämföra Sverige med Norge, men då med ett Norge före den 9 april 1940, ett Norge som kallt räknade med att Storbritannien i eget intresse skulle förhindra att andra stormakter tog kontrollen över Skandinavien.

På sätt och vis hade Sverige – skriver Riste – 1949 övertagit Norges traditionella tro på att de anglosaxiska stormakterna i eget intresse – och alltså oavhängigt av ett förpliktande engagemang från svensk sida – skulle förhindra att andra stormakter tog kontroll över Sverige och Skandinavien.⁴²

Ett tredje sätt att peka på den betydande skillnaden mellan Sveriges och Norges förhållande till västmakterna, är att använda sig av Rolf Tamnes' välkända begreppspar "integration" och "avskärmning", som karakteriserar Norges förhållande till väst under det kalla kriget.⁴³ Tamnes menar att Norge i hög grad integrerades i den västliga försvarsalliansen, men också såg till att aktivt avskärma sig från den. Om man applicerar detta begreppspar också på

svenska förhållanden kommer man säkerligen till den övergripande slutsatsen att den svenska politiken innehöll ett mindre mått av integration och ett större mått av avskärmning än den norska.

Norge förberedde öppet en omfattande hjälp från de västliga stormakterna och lät sig väl integreras i NATO:s militära struktur med allt vad detta innebär av gemensamma övningar, standardisering av materiel och rutiner, operativ planering, infrastrukturuppbyggnad, gemensamma staber, integrerad krigsförsörjning, förhandslagring av tung materiel o.s.v. Detta kan rimligen inte jämföras med svenska förhållanden. Slutsatsen blir alltså att det inte går att sätta likhetstecken mellan Norges och Sveriges säkerhetspolitik, varken formellt eller informellt.

Det har nu diskuterats tre aspekter av de svensk-norska säkerhetspolitiska relationerna under 50- och 60-talet; "Norge som agent", "Norge som vapenbroder" och "Norge = Sverige". Vad det gäller den första punkten, "Norge som agent?", så är svaret tveklöst "Ja!". Norge hade och har kanske fortfarande en informell roll som förbindelselänk mellan Sverige och NATO. Vad det gäller den andra punkten, "Norge som vapenbroder?", är svaret "Kanske". Det är klart att Sverige och Norge var potentiella vapenbroder och att ett långvarigt och nära militärt samarbete givit goda förutsättningar för det. Men konsekvenserna i en kris- eller krigssituation var ju ingalunda självklara, utan vad man snarare hade upparbetat var en flexibilitet och en möjlighet att utan bindningar i vissa situationer kunna samverka militärt. Vad det gäller den tredje punkten, likhetstecken mellan Norges och Sveriges säkerhetspolitik, så är svaret tveklöst "Nej!". Detta ter sig allt för missvisande.

Till sist, som en slutsammanfattning, kan sägas att skrivningen: "Brødrefolk, men ikke våbenbrødre" i varje fall vad det gäller Norge och Sverige också är något missvisande. En rimligare sammanfattning är: "Brødrefolk, og potentielle våbenbrødre".

Men – frågar sig då kanske vän av ordning – dessa förberedelser för mottagande av militärt

bistånd västerifrån och det nära säkerhetspolitiska samarbetet mellan Sverige och NATO-landet Norge, tyder inte detta på att Sverige bröt mot neutraliteten under det kalla kriget? Ett sätt att besvara denna fråga är att försöka värdera huruvida man kan tala om en skillnad mellan retorik och praktik i svensk säkerhetspolitik under det kalla kriget.

Skillnad mellan retorik och praktik i svensk säkerhetspolitik?

Efter det att Neutralitetspolitikkommisionens betänkande hade presenterats 1994 följde en kort våg av artiklar som berörde betänkandet. Sverker Åström – som i debatten hade varit en av neutralitetspolitikens främsta försvarare – uttryckte en suck av lättnad: "Äntligen har ballongen spruckit" skrev han i SvD den 23 februari, "De beskäftiga forskare och journalister som i årtal *idisslat* [drøvtygget] tesen om regeringens bedrägeri, dubbelspel, förljugenhet, humbug, 'den stora lögnen' etc. står där med lång näsa".⁴⁴

Men många var fortfarande kritiska och menade att det hade funnits en stor skillnad mellan ord och handling i svensk säkerhetspolitik och att Sverige hade brutit mot neutraliteten.⁴⁵ Vad gäller just s.k. "brott mot neutraliteten" ryckte folkrättsjuristen Ove Bring in och skapade reda i begreppen under rubriken "Neutralitetspolitiken bestämmer vi ju själva". Bring förklarade att neutraliteten i sin folkrättsliga mening är begränsad till en stats förhållningssätt under krig och att det endast är för s.k. permanent neutrala stater – som Schweiz och Österrike – som neutraliteten har juridiska implikationer redan i fredstid. Eftersom Sverige aldrig har påstått sig vara permanent neutralt, medför neutraliteten för Sveriges del således inte juridiska krav på ett visst uppträdande förrän efter det att krig utbrutit i vår omgivning. Bring skrev:

Eftersom folkrättens neutralitetsbegrepp således är kopplat till förekomsten av ett krig, och eftersom den svenska debatten om samröret med

Nato rört en period av fred i Europas historia, står det klart att den kritik som eventuellt kan riktas mot svenska militärer, politiker och andra inte kan baseras på folkrätten.

Neutralitetsrätten kommer inte in i bilden.⁴⁶

Brings rubrik var knappast vald av en slump. I ett anförande den 1 maj 1968 i Stockholm och Sundbyberg upprepade dåvarande statsrådet och blivande statsministern Olof Palme följande sentens vid ett flertal tillfällen: "Den svenska neutralitetspolitiken bestämmer vi själva".⁴⁷ Han anknöt därmed till den precisering av neutralitetspolitiken som grundlagts under Östen Undéns tid som utrikesminister under 1950-talet. Då kommunisterna vid mitten av 50-talet i riksdagen föreslog att Sverige borde binda sin neutralitetspolitik på ett permanent sätt, likt Österrike, avvisades detta både av regeringen och utrikesutskottet. En sådan bindning skulle tillåta andra makter att tolka tillämpningen av den svenska neutralitetspolitiken men inte ge någon extra trygghet och det var man inte intresserade av enligt utrikesministern.⁴⁸

Med andra ord var den svenska neutralitetspolitiken under kalla kriget uppbyggd på trovärdighet från omvärldens sida och på självpålagda restriktioner – inte på internationella fördrag eller på inhemsk lagstiftning. Den byggde på att Sverige skulle agera så att inte omvärldens förtroende för den svenska viljan att vara neutralt under ett eventuellt tredje världskrig skulle kunna sättas i fråga. När den svenska politiken kom att konkretiseras till följd av tryck från oppositionen kunde det låta så här från regeringens sida 1950:

Ibland har det spörsmålet ställts, huruvida inte en alliansfri politik, med neutralitet som målsättning i händelse av allmänt krig, kan förenas med en teknisk militär samverkan i fredstid mellan Sverige och våra skandinaviska grannländer. Härpå har redan vid flera tillfällen svarats från regeringens sida, att vi inte kan inlåta oss på en samverkan, som är ägnad att kompromettera vår deklarerade neutralitetspolitik. Eftersom Danmark och

Norge har biträtt Atlantpakten skulle en dylik militärteknisk samverkan med dem bli liktydig med ett direkt engagemang i det större förbund som Atlantpakten skapat. Den svenska regeringen finner följaktligen en sådan teknisk samverkan vara oförenlig med den politik, som statsmakterna gillat.⁴⁹

Eller så här 1959:

Förberedelser och överläggningar för militär samverkan med medlemmar av en stormaktsallians [Danmark och Norge] är sålunda helt uteslutna, om vi vill bevara förtroendet för vår utrikes- och försvarspolitik.⁵⁰

Om man inte är en första klassens ordvrängare är det uppenbart att båda dessa citat utgör exempel på att man kan ifrågasätta riktigheten av hur regeringen framställde sin politik, mot bakgrund av vad vi nu vet om svensk säkerhetspolitik under kalla kriget. Ska man rikta kritik mot den svenska neutralitetspolitiken ska man – som Ove Bring också påpekade – rikta den mot dess "marknadsföring".⁵¹ Man bröt inte mot neutraliteten, vilket var omöjligt, men man gjorde inte alltid vad man sade.

Frågan är då vilka konsekvenser – totalt sett – som den svenska säkerhetspolitiken förde med sig under det kalla kriget.

Konsekvenser av den svenska säkerhetspolitiken

Det är troligt att Sovjetunionen – inte minst på grund av Wennerströms spionage – kände till de väsentliga delarna av de svenska förberedelserna för mottagande av militärt bistånd västerifrån och det relativt formaliserade samarbetet mellan Sverige, Norge och Danmark. Man påpekade i alla fall från sovjetisk sida tydligt den förmenta skillnaden mellan vad som sades från svenskt håll och vad som gjordes.⁵²

Neutralitetspolitikkommissionen utgick från att Sovjet misstänkte eller t.o.m. var övertygat om att ett operativt samarbete mellan Sverige

och västmakterna förelåg. Kommissionen ansåg att effekten av dessa ryska föreställningar kan ha varit antingen en mindre eller en större benägenhet att respektera Sveriges territoriella integritet. Det skulle bero på om Sovjet avskräcktes av detta förhållande eller inte. Om Sovjet avskräcktes av tanken att västmakterna skulle vidta motåtgärder om Sverige anfölls så skulle alltså krigsriskerna för Sveriges del ha minskats. Om Sovjet inte avskräcktes av tanken skulle den ha ökat, eller t.o.m. utgjort grund för ett förebyggande angrepp.⁵³

Hur som helst skapade det militära samarbetet mellan Sverige, Norge och västmakterna, tillsammans med Sveriges tro på att västmakterna i eget intresse skulle se till att inte Sverige ockuperades av Sovjet, både förväntningar och risker.

Förväntningar från svenskt håll på att västmakterna – i första hand USA – knappast skulle tillåta att Sverige ockuperades av Sovjetunionen. NATO:s geografiska område och inte minst Norge och Danmark skulle bli svårare att för-svara om Sovjetunionen besatte svenskt territorium och upprättade baser där. I de dokument från det amerikanska nationella säkerhetsrådet (NSC) som Neutralitetspolitikkommisionen fick ta del av visade det sig att man från amerikansk sida år 1960 "...uttalade sig tämligen kategoriskt för att bistå Sverige om landet blev anfallet som ett led i en stormaktskonflikt".⁵⁴ Det verkar med andra ord ha funnits en viss realism i de svenska förväntningarna.

Men den svenska politiken skapade också risker. Förväntningarna om hjälp tycks visserligen ha haft ett mått av realism, men kunde också ha resulterat i en kombination av både allianspolitikens och neutralitetspolitikens nack-delar – att förväntningarna om hjälp utifrån reducerade kravet på egen försvarsstyrka och att hänsynen till neutralitetspolitiken förbjöd ett tillräckligt djupt försvarssamarbete med de makter som man förväntade hjälp från.

Avslutning

För att sammanfattande ge svar på de i inledningen ställda frågekomplexen om svensk

säkerhetspolitik under det kalla kriget kan följande anföras:

För det första att den svenska neutralitetspolitiken under det kalla kriget fortfarande är ett mycket kontroversiellt ämne i Sverige, att de svenska statsmakterna i marsi år har tillsatt en utredning som ska genomlys svensk säkerhetspolitik under 70- och 80-talen samt att en kommission arbetar för fullt med att kartlägga de svenska säkerhetsorganens förehavanden under det kalla kriget.

För det andra att någon övertygande dokumentation av, eller ens argumentation för, att Sverige skulle ha befunnit sig i någon dold allians med NATO under det kalla kriget – i den meningen vi normalt förstår ordet allians – hittills inte presenterats. Det som kan beläggas är att det svenska försvaret inte var avsett att användas mot västmakterna och att det i viss utsträckning var förberett och anpassat för att kunna ta emot hjälp från – och även samverka med – västsidan, om den svenska målsättningen att hålla sig utanför ett nytt storkrig skulle ha misslyckats, eller om det skulle ha ansetts motiverat av något annat skäl. En mycket viktig poäng är emellertid avsaknaden av automatik. En svensk samverkan med NATO skulle inte ha utlöst automatiskt; inte ens om man hade en gemensam fiende.

För det tredje kan påpekas att svenska regeringar inte alltid gjorde vad de sade, d.v.s. man gav vid några tillfällen en falsk bild av innehållet i den svenska neutralitetspolitiken. Om man hade velat slippa detta kunde man ha formulerat sig annorlunda. Då kunde man kanske också ha sluppit en del av den debatt som rasat i svenska massmedia sedan 1990.

För det fjärde kan man rörande konsekvenserna av den svenska politiken säga att de är mycket svårbedömda. Sovjet var förmodligen övertygat om att det fanns ett operativt samarbete mellan Sverige och västmakterna. Effekten av detta kan antingen ha varit en ökad eller minskad krigsrisk för Sveriges vidkommande. Det militära samar-

tet mellan Sverige, Norge och västmakterna skapade både svenska för-väntningar och risker för Sverige: förväntningar om hjälp i händelse av ett sovjetiskt angrepp mot Sverige, risker för att förväntningarna om hjälp kan ha skapat en minskad svensk försvarseffekt.

Noter

¹ Denna artikel bygger på det föredrag som författaren höll på Institut för Forsvarsstudier den 22 september 2000. Artikeln representerar författarens egen uppfattning och inte någon svensk officiell uppfattning.

² Eller före 1951 ett medlemskap i Atlantpakten.

³ Thorsten Borring Olesen: "Brødrefolk, men ikke våbenbrødre - diskussionerne om et skandinavisk forsvarsforbund 1948-49" i *Den jyske Historiker* nr. 69-70/1994.

⁴ Se t.ex. Mikael Holmström: "IB bildades efter krav från USA" i *Svenska Dagbladet*, 24. juli 1998.

⁵ Paul M. Cole: *Neutralité du jour: The Conduct of Swedish Security Policy since 1945*, Ann Arbor, Mich. 1990; "USA-samarbetet hemlighölls" i *Dagens Nyheter* 21. oktober 1990 och "Neutraliteten gavs upp" i *Dagens Nyheter* 31. oktober 1990.

⁶ Agrell, Wilhelm: *Den stora lögnen. Ett säkerhetspolitiskt dubbelspel i allt för många akter*, Stockholm 1991.

⁷ Ola Tunander: "Mot röda rosen står vita korset" i *Dagens Nyheter* 16. november 1990.

⁸ "Om kriget kommit...". *Förberedelser för mottagande av militärt bistånd 1949-1969. Betänkande av Neutralitetspolitikkommisionen*. SOU 1994:11, Stockholm 1994 (hädanefter SOU 1994:11).

⁹ SOU 1994:11, särskilt ss. 307-308.

¹⁰ Här kan inte nämnas alla artiklar som publicerades 1998, men av Mikael Holmström kan nämnas: "Marinchef i exil skulle försvara riket" i *Svenska Dagbladet* 22. mars 1998; "Ministrar kände till plan på exilstab" i *Svenska Dagbladet* 23. mars 1998; "Erlander och Palme misstrodde neutraliteten" i *Svenska Dagbladet* 2. augusti 1998; "Krav på utredning om sanningen" i *Svenska Dagbladet* 3. augusti 1998; "Sovjet trodde inte på neutralt Sverige" i *Svenska Dagbladet* 4. augusti 1998; "I Erlander fann USA en hemlig samarbetspartner" i *Svenska Dagbladet* 30. september 1998 och "Hemliga pusselbitar skadar politikens trovärdighet" i *Svenska Dagbladet* 4. oktober 1998. Exempel på andra artiklar publicerade i svensk press samma år är Michel Bajuk:

"Wennerström förrådde DC 3:an" och Peter Bratt: "Persson offerar sina företrädare" i *Dagens Nyheter* 26. juli 1998; Per Ahlin: "Dubbelt dubbelspel kring neutraliteten" i *Dagens Nyheter* 7. augusti 1998 och Nils Gyldeén & Krister Wahlbäck: "Centrala frågor utreddes aldrig" i *Dagens Nyheter* 11. oktober 1998.

11 Angående artiklar som föregick den s.k. sanningskommissionen kan exempelvis följande nämnas av Annika Ånnerud: "Säpo fick lösa tyglar" och "Nämnden vill utreda vidare" i *Dagens Nyheter* 23.

december 1999. Om tillsättningen av och turena kring "sanningskommissionen" se Annika Ånnerud: "IB-granskare utsedda" i *Dagens Nyheter* 26. mars 1999 och "Tom stol försenar utredning om IB" i *Dagens Nyheter* 15. juni 1999 samt Christer Jönsson: "Regeringen missbrukar forskarna" i *Dagens Nyheter* 17 augusti 2000.

¹² För debatten hösten 1999 se t.ex. Clas Barkman: "Sverige i hemligt Natosamarbete" i *Dagens Nyheter* 2. augusti 1999; Mikael Holmström: "Sverige skulle försvara Natobröder" i *Svenska Dagbladet* 7. oktober 1999 och "Nato var redo försvara Sverige med kärnvapen" i *Svenska Dagbladet* 10. oktober 1999. För krav på en ny kommission se Henrik Landerholm & Sten Tolgfors: "Tillsätt en ny neutralitetspolitikkommision" i *Svenska Dagbladet* 7. oktober 1999. För "ubåtsaffären" våren 2000 se t.ex. Anders Hellberg & Anita Sjöblom: "Weinbergers uppgifter avfärdas" i *Dagens Nyheter* 8. mars 2000; Kurt Mälärstedt: "Uppsatt amerikan bekräftar relationer" i *Dagens Nyheter* 9. mars 2000 och Petter Forslund & Bosse Brink: "ÖB utreder påstådd ubåtskränkning" i *Svenska Dagbladet* 9. mars 2000. För kraven på en ny neutralitetskommission som skulle utreda den svenska säkerhetspolitiken 1969-1989 se ledare: "I neutralitetens grumliga vatten" i *Svenska Dagbladet* 8. mars 2000 och Bror Stefansson: "Sverige utskrattat" i *Dagens Nyheter* 11. mars 2000. För Ekéus uppdrag se Bitte Hamargren: "Expertgrupp ska syna neutraliteten" i *Svenska Dagbladet* 10. juni 2000.

¹³ Se t.ex. Nils André: "Jakten på vårt förflutna" i Kungl Krigsvetenskapsakademiens Handlingar och Tidskrift 2/1999 och Kjell Engelbrekt: "Den sjuttonde alliansmedlemmen?" i *Internationella Studier* 4/1999.

¹⁴ Se t.ex. Kent Zetterberg: "Nils Swedlund" i Gunnar Artéus, red: *Svenska officersprofiler under 1900-talet*, Stockholm & Karlskrona 1996, särskilt ss. 494-497.

¹⁵ Regeringens centralarkiv, Neutralitetspolitik-kommissionens arkiv, Sammanträde 1993-02-25, "Utfrågningen av f. forskningschefen Thede Palm". Se också Thede Palm: *Några studier till T-kontorets historia*, Stockholm 1999, ss. 72-77.

¹⁶ Se t.ex. Anders Bademo: "Helge Jung, Nils Swedlund och förhandlingarna om ett skandinaviskt försvarsförbund" i Magnus Petersson, red: *1948-49 - Nordiska ödesår. Tre uppsatser om de skandinaviska försvarsförbundsförhandlingarna 1948-1949*, Stockholm 1999, s. 91.

¹⁷ Se t.ex. Utrikesdepartementets arkiv, Handelspolitiska och politiska avdelningen, Grupp 1, Mål P, Nr 8: "Kopia av strängt förtrolig PM angående den norska inställningen till NATO-bedömningen av det

strategiska läget i Skandinavien", den 14. januari 1953; UDA, HP, 1, P, 8, Hans W:son Ahlmann till utrikesrådet Gunnar Jarring, den 23. januari 1953; UDA, HP, 1, An, 171, Hans W:son Ahlmann till Östen Undén: "Utrikesminister Lange redogör för sina senaste erfarenheter", den 17. mars 1953 och UDA, HP, 1, P, 13:a, Åke Sjölin till utrikesrådet Åström: "De 'tre vise männens' arbete", den 28. augusti 1956. Se också Krigsarkivet, Försvarsstabens arkiv, Utrikesavdelningen, Serie F IV, Handlingar ordnade efter ämne 1946-1957, Utredningar, Volym nr 5: "PM rörande Nordnorges försvar", 22. januari 1954.

¹⁸ KrA, Richard Åkermans arkiv, Volym 2, Tillägg 1954, Ark 24.

¹⁹ Se t.ex. KrA, Fst, Svenska beskickningen Norge, Militär- och Flygattachén i Oslo, Serie F I, Utgående och inkommande skrivelser 1953, Volym nr 6, Nils Leuhusen till Kommendören E. af Klint, den 27. augusti 1953.

²⁰ UDA, HP, 1, P, 9, Hans W:son Ahlmann till utrikesrådet Jarring, den 4. juni 1953.

²¹ Se t.ex. UDA, HP, 1, P, 13, Ingemar Hägglöf till Kabinetssekreterare Belfrage, den 5. april 1956 och Ingemar Hägglöf till Utrikesministern: "Atomkriget och planläggningen inom NATO", den 6. april 1956. 22 UDA, HP, 1, P, 13:a, Sverker Åström till Ministern Hägglöf: "Ang NATO:s ministermöte i Paris mm", den 22. januari 1957.

²² KrA, Carl Eric Almgrens arkiv, Volym 23, "DagsPM-F-1963-03-29".

²³ SOU 1994:11 ss. 212-215.

²⁴ Agrell ss. 73-91.

²⁵ Den skandinaviska försvarskommitténs samverkanspunkter finns tryckta i SOU 1994:11, bilagedelen ss. 57-58.

²⁶ Swedlunds PM finns också tryckt i SOU 1994:11, bilagedelen s. 145.

²⁷ SOU 1994:11 s. 150. Se också Riksarkivet, Utrikesnämndens arkiv, Utrikesnämndens sammanträde den 9 september 1949. Undén sade vid detta möte att regeringen kunde tänka sig utbyte av vapentekniska erfarenheter, standardisering vad beträffar utrustning signalväsen o.d., men inte gemensamma övningar o.d. "...som undergräver förtroendet för vår deklarerade avsikt att söka hålla oss utanför ett ev. krig". Undén menade också att det var klart att man inte kunde "utropa detta på torgen".

²⁸ SOU 1994:11 ss. 158-159.

²⁹ För en mera utförlig beskrivning av det svensk-norska säkerhetspolitiska samarbetet 1949-1969 se Petersson, Magnus: "Sverige och Väst. Det säkerhetspolitiska samarbetet mellan Sverige, Norge och Västmakterna 1949-1969" i Lars Wedin &

IFS Info 5/2000

Magnus Petersson

Vapenbröder

**Svensk-norska säkerhetspolitiska
relationer under kalla kriget**

IFS

INSTITUTT FOR FORSVARSSTUDIER

Magnus Petersson

Institutt for forsvarsstudier
Norwegian Institute for Defence Studies

Oslo mil/Akershus
N-0015 OSLO
Norway

Tlf. + 47 23 09 31 05
Fax + 47 23 09 33 79

IFS

INSTITUTT FOR FORSVARSSTUDIER